

Підгорина

літературно-краєзнавчий альманах
Рівненщини

Видається за сприяння:
Рівненської обласної ради,
Рівненської обласної
державної адміністрації,
Рівненської організації Національної
спілки письменників України.

Редактор та упорядник
Євген Цимбалюк

Літературний редактор
Лідія Рибенко

ЗМІСТ

ПРОЗА

Сергій Курінний. Схизмати. (роман, книга II)	3
Святослав Праск. Горинь (роман)	105
Сергій Гуля. Оказія (оповідання)	164
Тетяна Мазур. Скрипаль (образок)	168

ПОЕЗИЯ

Ростислав Слободенюк. Погляну на цей світ – який же він красивий	169
Юрій Береза. На тарілці зоряній	172
Микола Береза. Шосте коло (поема)	177
Юлія Костюкевич. Літературний портрет Миколи Берези	187

ПОЕТИЧНА МОЗАЇКА

Анна Лимич	196
Лідія Рибенко	197
Ірина Баковецька. Світлана Скруха. Людмила Литвинчук	198

РАРИТЕТИ

Митрополит Іларіон. Релігійність Тараса Шевченка	199
Волинь у боротьбі за волю України	235

РЕЦЕНЗІЇ

Тетяна Мазур. “Вертаюся до слова. Здається, до рідної хати”	251
Тетяна Марцинюк. Стиглий поетичний колос.	253

Погоджена

літературно-краєзнавчий альманах Рівненщини

2016

Євмен Бардаков. "Географія на дотик" . . .	254
Віктор Мазаний. Енциклопедія "Острозька академія": формати століть.	255
Юлія Бондючна, Сергій Синюк.	
Щедре жниво княжого засіву	257
Юлія Бондючна.	
"Допоки душі – палімпсести..."	259

ГОЛОС ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

Михайло Пасічник. "Допоки праву руку піднімаю дорозі молодій напереріз!" . . .	260
Василь Горбатюк. Схиблений.	268

ВОЛИНЬ ТУРИСТИЧНА

Мандри по Великій Волині	281
Сім чудес Дубенщини	283
Сім чудес Острожчини.	285
Озеро Світязь (Волинська область).	287
Легенда про Світязь	288
Кременець: історія в кількох словах	289

НАШІ ЗЕМЛЯКИ

Іван Сидорчик.	
Уроки Володимира Рожка	293

ДОСЛІДНИКИ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

Михайло Кучинко. Археологічні уроки	
Олександра Цинкаловського.	296

ПЕРЕКЛАДИ

Юзеф Ігнацій Крашевський. Спогади з Волині, Полісся, і Литви	300
---	-----

ДУХОВНІ ВИТОКИ

Михайло Кучинко. Запровадження християнства на Волині	312
---	-----

Віктор Мазаний. Книга Буття з мови Ісуса – на українську	317
---	-----

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РОЗДУМИ

Щоб душі було легше дочекатися весни.	321
---	-----

Ігор Кириачук. Патріотизм	323
--	-----

ШЕВЧЕНКІАНА

Тетяна Мазур.	
Дві Шевченкові присвяти	324

Євген Цимбалюк. Незатоптаний слід Кобзаря на Волині	328
--	-----

ПАМ'ЯТЬ НЕОПАЛИМА

Андрій Кондратюк.	
Як спомин на все життя.	331

ДОЛІ ЛЮДСЬКІ

Лідія Романчук.	
Любов, забарвлена кров'ю	335
Анна Лимич. Довгий Міст Івана Лимича... 337	

НЕЗАБУТНІ

Юрій Береза. "До серця серцем доторкнися..."	346
Оксана Приходько. Українська загадка польського генія.	350

МИСТЕЦТВО

Історія князів Острозьких у картинах	
Артура Орльонова	355
Відчуття неба	357

МУЗИКА

Богом дана навика	358
Прилинь, як пісня	358

НАШЕ КОЛО

Яна Климентовська	360
Галина Гнатюк.	364
Василь Тибель	366

ДИТСАД

Василь Тибель. Казки Старої Сосни.	367
Вікторія Климентовська.	
З висоти свого зросту	370

ПОДІЇ

Сергій Синюк. "Дерманський світильник" спонукає до роздумів	373
--	-----

Оксана ПРИХОДЬКО

УКРАЇНСЬКА ЗАГАДКА ПОЛЬСЬКОГО ГЕНІЯ

На Рівненщині, у далекому маленькому забутому Богом польському селі Великі Озера Дубровицького району (настільки далекому і глухому, що потрапити туди можливо лише стареньким автобусом, котрий раз на добу вирушає з автостанції м. Дубровиця, а власним авто навряд чи зважишся вирушити з обласного центру в ризиковану подорож за кілька сотень кілометрів, останні 50 із яких – лісом та ще й по глухому бездоріжжю) на місцевому цвинтарі є незвичайна і загадова могила, що різко контрастує з іншими захороненнями. Напис польською та українською мовами на плиті чорного мармуру засвідчує, що тут поховано Станіслава Ігнаці Віткевича (1885–1939), видатного польського художника – модерніста, драматурга, прозаїка, теоретика і критика мистецтва, філософа, графіка і фотографа. Постає запитання: яким чином великий митець, син польського народу знайшов спочинок у маленькому селі на українському Поліссі? Станіслав Ігнаці Віткевич був митцем незвичайного обдарування із синестезійним художнім мисленням. Живопис, портретистка, фотографія, роман, комедія – мистецькі жанри, з якими безжально експериментував так, як і зі своїм життям, інколи для чистоти експерименту навіть не гребуючи наркотиками й алкоголем. Він дивився на світ іншими очима, розумів та інтерпретував його по-своєму. Тому довгий період увагу навіть у Польщі привертала не так творчість митця, як його легендарна біографія, сповнена епатажних витівок, загадок і білих плям.

Життєпис Станіслава Ігнаці Віткевича нагадує захопливий трилер із карколомними подіями, несподіваними поворотами і трагедійним фіналом. І це зумовлено не

лише фатальними вивертми долі, а й часто непередбачуваними вчинками самого митця. Його геніальна природа визначилася вже знаковістю народження в мистецькій сім'ї художника і вчительки музики, а також елітарністю, унікальністю виховання, про яке насамперед подбав батько – Станіслав Віткевич (1851–1915) (окрім того, що був художником, працював як критик мистецтва, письменник і архітектор).

Віткевич-старший вважав, що школа знищує індивідуальність дитини, і зробив усе, щоб зберегти творчу індивідуальність сина: організував у Закопанах, де мешкала родина після переїзду з Варшави, домашнє навчання, запросивши до викладання своїх знаменитих друзів – відомих митців та університетську професуру. Богемне мистецьке оточення, у якому хлопець сформувався як митець і особистість, стимулювало Сташка до ранньої творчості: він малював, у 8 років написав 4 комедії, одна з яких, «Каралюхи», користується успіхом і в наш час, фотографував (1899–1903, серія локомотивів).

Навчання у Краківській академії мистецтв (1905–1906) спочатку в майстерні Яна Станіславського, а потім у Юзефа Мехоффера, яке він зрештою полишив, спонукали Віткаці (бере такий творчий псевдонім) до власних мистецьких пошуків, що різко дисонували з традиційністю і були

авангардними. Усе творче життя Віткаци – період кардинального експериментаторства, пошуку, відмова від традиції. В одній зі своїх улюблених стихій – фотографії звертається до жанру метафізичного фотопортрета (батька, нареченої, друзів, численних автопортретів), позначеного особливою психологічною глибиною.

У 1914 році в ролі фотографа взяв участь в етнографічній експедиції свого друга Броніслава Малиновського на Цейлон і до Австралії.

А у проміжку між 1915 і 1917 роками в Петербурзі створює одну з найзагадковіших своїх фотографій, відому під назвою «Багаторазовий (авто)портрет», на якій – сам Віткевич між двох дзеркал. Такий прийом створює ефект багатократності власного зображення. Концепція фотопортрета метафорична – багатоманітність людської особистості. Пізніше, наприкінці 20-их рр., вибудувавши сою філософську концепцію світу-хаосу, світу-деструкції, світу ворожого й алогічного щодо людини, Віткевич створює серію постановочних фотографій із гротескно-іронічним забарвленням, які склалися у своєрідний театр, головним героєм якого був він сам.

Як художник, Віткевич відкидав пізнавальну та дидактичну функції мистецтва,

пов'язані з прямим відображенням дійсності. Його теоретична праця з промовистою назвою «Нові форми у живописі і непорозуміння, які вони викликають» (1919) є втіленням авангардних поглядів на образотворче мистецтво. Тому його картини – це переважно гротескно-метафоричні фантастичні композиції, що являють собою сплетіння таємничих тіл, які зчепилися у драматичній боротьбі.

Можна стверджувати, що картини Віткаци синтезують елементи таких авангардних мистецьких течій, як конструктивізм, кубофутуризм, сюрреалізм і навіть дадаїзм. Зрештою в 1924 році Віткевич полишив чистий живопис і почав займатися виконанням портретів на замовлення у керованій ним Портретній Фірмі із зухвалою назвою «Портретна фірма С. І. Віткевич».

Цей жест був вираженням катастрофічної позиції митця, який переконався, що в сучасному світі зникають метафізичні почуття, які становлять джерело мистецтва, релігії й філософії. Подібні ствердження стали підґрунтям його драм і романів.

Епатажними й часто незбагненими для пересічного глядача є драми Віткаци, що передують поетиці театру абсурду й відтворюють алогічність і абсурдність людського буття в жорсткому, а тому й руйнівному світі.

На сьогодні із 40 п'єс драматурга віднайдено лише 23, що чекають на своїх перекладачів в Україні, оскільки доступні нашому читачеві тільки в російських перекладах. У драмах «Дюбал Вахазар» або «На перевалах Абсурду» (1921 р.), «Водяна Курочка» (1927 р.) та романах «Прощання з осінню» (1925–1926 рр.), «Ненаситність» (1927–1929 рр.) вибудовано атиутопічний, деструктивний образ світу, що невідворотно наближається до остаточної катастрофи, і жодна раціональна протидія цьому з боку людини неможлива. Саме тому драматичні твори Віткаци 20-их рр. є наскрізь екзистенційними – уподібнюються до лялькового театру, в якому існує сила, здатна керувати всіма персонажами. Герої Віткаци «безсмертні» і тому несподівані для глядача: вони помирають у одній сцені й відроджуються в іншій. З одного боку, це можна було б пояснити світовідчуттям майстра: люди вже не є людьми з погляду класичного гуманізму, бо й самого класичного гуманізму на початку ХХ століття не існувало.

Численні бурхливі романи із жінками – ще одне джерело «чорної легенди» про Віткаци. І навіть у коханні він, як завжди,

– проти течії й загальноприйнятої моралі. Роман із харизматичною акторкою Іреною Сольською, що тривав одночасно із приготуваннями Станіслава та Ядвіги Янчевської до весілля, і, як наслідок, – самогубство 20-річної нареченої; за 9 років по тому – «вільний шлюб» із Ядвігою Унгур і, врешті – самогубство у товаристві Чеслави Окнінської як кінокадри невідзнятого фільму.

Однією із загадок, але не останньою, як би це парадоксально не звучало, стала смерть митця, яка назавжди поєднала його з українською землею. Тема Віткевич і Україна вартує окремого дослідження.

Уперше Віткаци доля звела з Україною під час Першої світової війни, коли підпоручик Віткевич у складі російської армії (батько, будучи російським підданим, наполіг на тому, щоб син вступив у Павловське училище в Петербурзі. Так він міг урятуватися від служби в австрійському війську. А в російській армії родина мала «захист»: дядько був дипломатом на царській службі) воював на німецькому фронті й у липні 1916 року був тяжко контужений при форсуванні річки Стохід біля села Вітоліж (нині Волинська область).

Згодом, у 20–30-ті роки, Віткевич не раз бував на Поліссі й Волині: тут жили його бойові товариші, відбувалися постановки його п'єс.

У Століні та навколишніх епархіях (територія Білорусі) служив ксьондз Генріх Казимерович, друг Віткевича. Відомо, що в нього був повний комплект п'єс Віткаци, в тому числі ті, які до цього часу вважаються втраченими.

1939 рік – гітлерівська Німеччина нападає на Польщу, у вересні цього ж року країну окупувають війська Червоної Армії. Колишній військовий Станіслав Ігнаци Віткевич прагне потрапити на фронт, проте марно – завадили поважний як для солдата вік (54 роки) та стан здоров'я. Дві тоталітарні імперії, між яких опинилася Польща, ототожнювалися для Віткевича з повною деструкцією гуманістичної культури. «Війна – це кінець нашому поколінню. Жодних ілюзій!» – обмовився він якось. У стані глибокої депресії митець у товаристві останнього кохання – Чеслави Окнінської разом із потоком біженців вирушає на схід.

Середина вересня 1939 року – маленьке польське село Єзьори (нині Великі Озера). Пару прихистив колишній однополчанин Віткевича, а тепер шкільний учитель Валентин Землянський. А вже вранці 18 вересня село облетіла страшна звістка: поляк заподіяв собі смерть, перерізавши вени і, як згодом з'ясувалося, ще й випивши отруту.

Померти мали вдвох із коханою, проте місцевим жителям вдалося відкачати жінку від убивчої дози снодійного (померла в 1975р.). Чеслава зізнається, що перед смертю Станіслав молився, а останніми словами його були: «Хай благословить нас небо, якщо не змогла благословити земля».

Він був химерним загадковим чоловіком: вірив у чудеса, прикмети, гадав на картах... Що штовхнуло Віткаци на самогубство? Адже він хотів жити, кохати, творити. Ця загадка до сьогодні залишається нерозгаданою: одні вважають, – що вибух II Світової війни як усвідомлення кінця та напад СРСР на Польщу, інші – відмова у військовій службі, треті – прихід советів у Великі Озера. Зрештою все це стало причиною глибокої депресії та відчуття вичерпаності. А дехто взагалі вважає, що смерть у Великих Озерах була зінценована самим Віткаци, а натомість митець доживав свого віку десь у Європі. Остання версія все ж таки видається малоімовірною і, швидше за все, породжена неординарністю та міфологізацією біографії митця. Єдине залишається фактом – могила Віткевича в Україні, у селі Великі Озера.

1985 рік – соту річницю від дня народження митця – ЮНЕСКО оголосило роком Віткаци. Поляки вирішили повернути на батьківщину свого талановитого сина. У 1988 році за ініціативою польської громадськості було прийняте рішення про перепоховання Віткевича в Польщі. 12 квітня труну урочисто поховали на кладовищі в Закопаному. Було підготовлено рішення про те, що з Великих Озер вивозять рештки людини 50–55 років. Усе підводило до того, що на польську землю повертається Віткевич. Аж раптом 1994 року після чергової ексгумації польська експертиза показала, що на польську землю доїхали рештки не чоловіка, а жінки. Містика і ще одна загадка, яку провокативно підкидає нам Віткаци з потойбіччя.

І досі не можна сказати напевне, де ж саме знайшов спочинок химерний Віткевич. Та більшість полоністів переконані, що таки в Україні. І не випадково польська громада за підтримки Міністерства культури Польщі встановила надмогильний знак на велико-

озерянському цвинтарі. Це означає, що Віткевич таки спочиває у нашій землі, саме у Великих Озерах.

11 квітня 1988 року у Великоозерянській ЗОШ I–III ст. Дубровицького району Рівненської області було відкрито музейну кімнату ім. Станіслава Віткевича за сприяння Рівненського краєзнавчого музею та міністерства культури Польщі. На жаль, кімнатка без вікон більш ніж скромна – загальною площею 12 м², прикрашена збільшеними світлинами Віткаци та його картинами. Також там зберігаються окремі публікації про митця в українській і польській періодиці різних часів, фотографії, буклети й афіші театральних постановок у Польщі, подаровані польськими делегаціями, які щорічно у вересні відвідують місце його поховання. Сьогодні головною берегинею пам'яті Станіслава Ігнаци Віткевича у Великих Озерах є директорка школи пані Марія Харкевич, що по-родинному привітно зустрічає усіх відвідувачів, незалежно від того, чи це офіційна представницька делегація, чи просто любительі помандрувати слідами таких знакових і загадкових постатей, як С. І. Віткевич.

Усе життя цього митця було оповите загадковістю і якоюсь незбагненністю для звичайної пересічної людини. Скандал, витівка, епатаж, імідж шаленого літератора, – творця оригінального й незвичайного супроводжували Віткаци упродовж усього життя. І він старанно підтримував цей імідж. Тому, можливо, його неординарний талант не був належно поцінований сучасниками, бо за життя був зрозумілим для небагатьох. Слава до Віткевича прийшла тільки по смерті – і не лише на Батьківщині, а й у всьому світі. Адже він, неординарний митець, драматург-креатор, що промовляв новою художньою мовою, випередив творчі пошуки Беккета, Іонеску, Пінтера, фактично ставши предтечею театру абсурду, революціонером у жанрах живопису й фотографії, творцем нової філософської концепції людського існування.

Маємо надію, що незабаром Станіслав Віткевич усе ж таки прийде й до українського читача: на замовлення Польського інституту в Києві кафедра полоністики Харківського університету працює над українськими перекладами творів великого поляка.

Олександр Сташук. Перший сніг

Літературно-краєзнавче видання

Догоріна

літературно-краєзнавчий альманах Рівненщини

Комп'ютерна верстка
Марія Корнійчук, Сергій Бабак

На обкладинці: пам'ятник Кобзареві в Дубні.

*Видання проілюстроване творами художників
Артура Орльонова та Олександра Сташука.*

ISBN - 978-966-8179-99-0

Здано до набору 16.08.2016
Підписано до друку 01.09.2016
Формат 70x104 1/16 Папір офсетний.
Гарнітура Adonis Ум. друк. аркушів 31,73
Зам. 90 Наклад 325 прим.
Віддруковано ТзОВ фірма «Овід»
Св. РВ №18 від 24.03.2003р.
Україна, 33024, м. Рівне, вул. Соборна, 420